

GIDS van Hilversum en 't Gooi

Oorspronkelijke titel: Gids voor 't Gooi en Baarn
Uitgave van J. G. Broese – Utrecht 1924
Bewerkt door J. W. Draaijer
Met bijdrage van J. H. de Ruwe

Heruitgave: BrobbelWERK
Enige druk december 2024
Copyright ©2024 Bob Brobbel, Hilversum

Afbeelding omslag; Spanderswoud, B. Brobbel.

ISBN 9789465128399

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van B. Brobbel Hilversum - info@bobbrobbe.nl

GIDS

van Hilversum en 't Gooi TOEN, THANS en STRAKS

aangevuld met

12 KAARTEN en 75 ILLUSTRATIES,
enkele verhalen uit 'Voorheen en Thans' 1824
en nieuwe belevenissen.

BEWERKT DOOR
Bob Brobbel

LAATSTE DRUK 2024

Jubileumuitgave 2024 - BrobbelWERK

Inhoud

	Voorwoord	6
1.	't Gooi, toen	10
2.	Ontwikkelingsgeschiedenis	15
3.	Geschiedenis	16
4.	De Erfgooierskwestie	19
5.	Hoe men vroeger reisde	23
6.	Een drijfjacht op wolven	31
7.	Indeling	36
8.	Hilversum	38
9.	Geschiedenis	40
10.	Middelen van bestaan	41
11.	Nieuw Hilversum	47
12.	Voorwoord in catalogus door Sandberg	52
13.	Steendrukkerij de Jong & Co	56
14.	Dudok	58
15.	Wandeling door de gemeente	63
16.	's-Graveland	67
17.	Geschiedenis	68
18.	De Vuursche	74
19.	Laren	84
20.	Wandeling van Laren uit.	88
21.	Blaricum	93
22.	Huizen	95
23.	Bussum	103
24.	Geschiedenis	104
25.	't Eigenlijke Bussum	106
26.	Wandelingen uit Bussum	108
27.	Het Naardermeer	115
28.	De oude stadjes, Muiden, Muiderberg en Naarden	117
29.	Geschiedenis	117
30.	Het Muiderslot	119
31.	Uit Logeren	122
32.	Muiderberg, de weg erheen	124
33.	Naarden, geschiedenis	128
34.	Baarn en Soestdijk, geschiedenis	137
35.	Het Baarnse bos	142
36.	In de herberg te Soest.	147
37.	Wandelingen uit Baarn	153
38.	Straks	155
39.	Alfabetisch register	166

VOORWOORD TOEN

Hier verschijnt de unieke, geheel omgeploegde en herziene druk van **de Gids voor 't Gooi en Baarn**, J.W. Draaijer, uitgave J.G. Broese, Utrecht, 1920.

Deze bewerking, zowel wat kaarten, illustraties, advertenties als tekst betreft, was door de vele belangrijke veranderingen die hier sinds 1924 plaats vonden, onontkoombaar.

De nogal gedateerde teksten heb ik in hedendaags Nederlands proberen te vertalen.

Enkele min of meer relevante verhalen uit de uitgave 'Voorheen en Thans', schetsen en taferelen uit ons volksleven, J.B. Wolters, 1898, voegde ik aan TOEN toe.

THANS

Alle foto's en kaarten verving ik met door mij in 2024 vervaardigde illustraties.

Was men toen al blij met de A.N.W.B. en haar rijwielpaden, thans zijn ze te smal en zal er straks steeds meer van de rijweg afgesnoept gaan worden. We zien ze op het Fietsroutenetwerk.

Op die prachtige Dudok begraafplaatsen lig je voor je plezier.

Enkele cultuurhistorische wetenwaardigheden voegde ik toe.

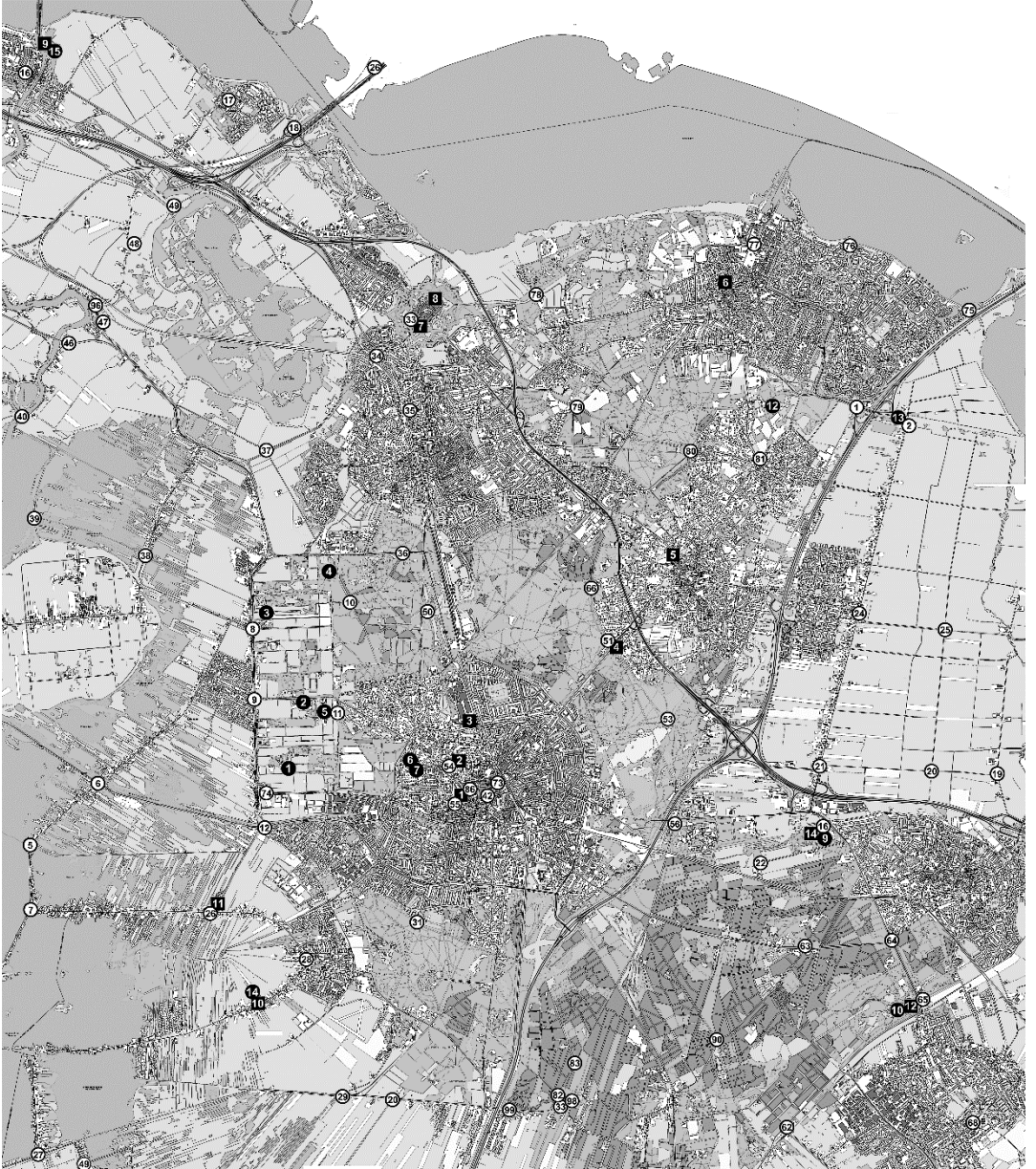
Voetnoten geven deze wandelgids extra stimulatie.

STRAKS

Ter afsluiting van dit vrolijke jubileumjaar hoop ik een aantal toekomstvisies te kunnen verzamelen; neem hierover contact met mij op;

BobBrobbel

info@bobbrobbel.nl

Kaart 't Gooi, 2024.

TUINEN, PARKEN en LANDGOEDEREN

- 1 <https://natuurmonumenten.nl/natuurgebieden/gooilust/>
- 2 <https://www.landenboschzigt.nl>
- 3 <https://www.natuurmonumenten.nl/bezoekerscentrum-gooi-en-vechtstreek>
- 4 <https://www.natuurmonumenten.nl/natuurgebieden/bantam>
- 5 <http://www.moestuinvanjagtlust.nl/>
- 6 <https://www.pinetum.nl/>
- 7 <https://www.costerustuin.nl/>
- 8 <https://www.eyckenstein.nl/>
- 9 <https://kasteelgroeneveld.nl/>
- 10 <https://www.paleissoestdijk.nl/>
- 11 <https://www.singerlaren.nl/>
- 12 <https://www.ivn.nl/afdeling/gooi-en-omstreken/heemtuin-educatie/>
- 13 <https://www.theetuineemnes.nl/>
- 14 <https://sypesteyn.nl/>
- 15 <https://www.muiderslot.nl>

MUSEA

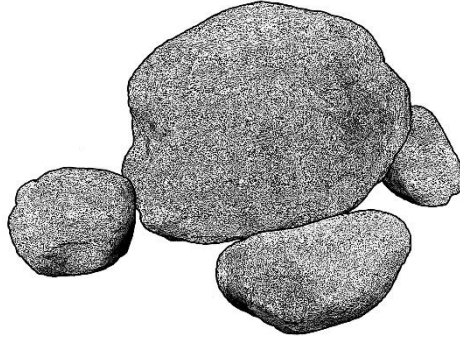
- 1 <http://www.museumhilversum.nl/>
- 2 <https://www.dudokarchitectuurcentrum.nl/>
- 3 <https://www.beeldengeluid.nl/>
- 4 <http://www.geologischmuseumhofland.nl/>
- 5 <http://www.singerlaren.nl/>
- 6 <https://www.huizermuseum.nl/>
- 7 <https://www.vestingmuseum.nl/>
- 8 <http://www.comeniusmuseum.nl/>
- 9 <https://www.muiderslot.nl/>
- 10 <http://www.sypesteyn.nl/>
- 11 <http://volvomuseum.nl/>
- 12 <https://www.paleissoestdijk.nl/>
- 13 <http://www.museumsoest.nl/>
- 14 <http://kasteelgroeneveld.nl/>

FIETSROUTENETWERK

<https://www.anwb.nl/fietsroutes/fietsknooppuntenplanner>

't GOOI, TOEN

In 't Gooi woont de mens van de 20ste eeuw in een nieuwe woning, te midden van de aloude natuur.

Cornelis Tromp, Hollands zeeheld uit de tweede helft van de 17e eeuw, woonde op zijn buitenplaats te 's-Graveland, de "Trompenburgh", gelegen in 't water, dicht aan een vaart. Met hem woonden daar vele aanzienlijken langs die vaart, in en tussen 't water. Knotwilgen omljnden sloot en gracht, linden, kastanjes en olmen vormden schone, schaduwrijke lanen, naar en rond de statigste huizen. Zo wilde de Hollander van de 17de eeuw wonen en nog twee eeuwen daarna. Ook langs de Vecht lagen de deftige buitenverblijven in grote getale, rustig en indrukwekkend, tussen oud, hoog geboomte langs de oever. Daar, aan 't water, woonde in die eeuwen aanzienlijk Holland; rustig, statig en deftig.

Tromp, de zeevaarder, beminde de ruimte, de lucht, het hoge hemelgewelf, het vergezicht. Daarom richtte hij dikwijls zijn wandelingen naar de Hoge Dreuvik, een heuveltop in de nabijheid van zijn woning. Rondom hem was de oneindigheid, de wijde verte: hoge heuvels en deinende zandgronden met heide en bos.

Daar, overal in 't rond, waar toen op die zandvelden de haas en 't eekhorentje speelden onder dennen en tussen heidestruiken, daar leeft nú een nieuwe wereld van ongekende weelde, de wereld van onze eeuw, ons Holland van thans: van licht, van kleur, van energie. Vaar de Lek af en de Nieuwe Maas, langs de lage uiterwaarden met gras en wilg, waar de vogels leven en lieven in volmaakte veiligheid en zie Rotterdam opdoemen met zijn reeks hoge gebouwen en woelende menigte, zijn ontelbare masten en rokende boten, zijn ruime havens en zijn wereldbedrijf een reuzenstad aan 't water en ge ziet een wonder. 't Is de energie van ons Holland, die dat alles

wrocht. 't Is ook de energie van ons Holland, die daar, waar onze zeeheld de eenzaamheid zocht en vond, steden schiep op 't zand,

Hilverbeek

steden van villa's en paleizen, te midden van bloemen, struiken en bomen. Daar woont nu aanzienlijk Holland. Niet meer gelegen aan 't water, zo rustig, zo statig, zo deftig, is zijn woning. Op de hoogte, vol kleur, vol licht, met nieuwe lijnen en andere vormen, tekenend verhoogde lust, herleefde moed, verjongde kracht, daar ligt ze nu. Die woning is 't wonder van onze eeuw.

't Gooi is groot.

't Biedt ook nog de oude natuur met een overvloed van schoon, waaraan mensenhand en kunstzin vreemd bleven: 't ware schoon, dat stemt tot peinzen en dromen. Daar is nog véél heide, die er al enige eeuwen ligt, onaangeroerd en weinig betreden; nog véél bos, waarin reeds lang gestorven geslachten juist zo gingen als wij nu; heerlijke waterpartijen, waarin de schitterende zonnestrallen zich spiegelen en de schoonste lichten toveren op blad en boom; daar is ook nog de eindeloze zee. Wie de moed bezit de ruimte te kiezen, ondervindt 't genot van de open lucht. De vrije, heerlijke lucht, die streek over de heide, over 't bos, over de zee, ze neemt de luchten mee, die we uit werkplaats en woning meebrachten; ze doet de mensenzielen vrij worden uit de gekunstelde vormen, waarin werkkring en beschaving ze lange tijd persten, zodat ze elkaar nu kunnen naderen in

oprechtheid en waarheidszin. De ruimte boven de onmetelijke vlakke, of 't het de heide is, wier vaalbruine kleur over de deinende bodem wisselt met 't geel van 't zand, of 't is de zee, wier diep groen oppervlak bedekt is met de lange strepen van de witte, krullende golfjes, waar lucht en aarde in de verte samenvloeien - ze doet ons voelen, hoe machtig groots hier de natuur is, terwijl onze eigen nietigheid zich oplost in de onmetelijkheid van de omgeving.

Dat alles biedt het Gooi: al wat de mens in de loop der eeuwen heeft geleerd aan zich dienstbaar te maken om een woning te bouwen van de meest verfijnde weelde, is hier aangewend in verkwistende overvloed, te midden van een natuur, die door haar talloze uitingen en vormen in ons wakker roept al wat goed is en edel. Daarom is 't Gooi een van de mooiste plekken van ons schoon vaderland.

De dorpen in 't Gooi zijn, wat tegenwoordig hun uiterlijk betreft, zeer verschillend. In vroegere eeuwen moeten ze integendeel, buitengewoon veel overeenkomst hebben vertoond. Toen waren een weinig landbouw en wat schapenteelt voorname bronnen van bestaan. Voor het scheren werden de schapen gewassen; daar vandaan de naam 'Wasmeer' voor de plassen in de heide ten Z.O. en ten O. van Hilversum. Voornamelijk echter leefden de bewoners van de tapijtindustrie. Hun woningen waren alle klein en vrijwel op elkaar lijkend. Bijzonder opmerkelijk was bij de bouwers, de totale onwetendheid omtrent het begrip „rooilijn“. Op de meest zonderlinge manier stonden al die woningen los van elkaar in kleine tuintjes, men zou zeggen opzettelijk zo geplaatst, dat ze alle hun gevels naar verschillende zijden wendden. Men kon er dan ook moeilijk de weg vinden. Op kleine schaal zo'n dorp in plattegrond brengen, gaat zeker niet. Blaricum en Huizen zijn nog zo. In Hilversum, vooral tussen de Groest en de spoorlijn, te Laren in het Zevenend, vindt men nog van die gedeelten; weinig meer in Bussum. Tegenwoordig is daar alles veranderd. Hilversum, Bussum en Baarn zijn uitgestrekte tuinsteden, reusachtige villaparken geworden. Waar voor enkele jaren nog bos en heide was, is de golvende bodem nu bedekt met een net van brede, gladde wegen, daartussen liggen omsluitend bloemperken en vijvers; schijnbaar ordeloos verspreid, villa's in alle mogelijke stijlen, gebouwd van alle bruikbare materialen, beschilderd in alle denkbare kleuren.

Als noodzakelijk gevolg van die opeenhoping van gegoede familie, is daar alles verrezen, wat tot de behoeften van deze mensen gerekend kan worden: uitstekende onderwijsinrichtingen, badhuizen, grote magazijnen van alle mogelijke artikelen, stalhouderijen, autogarages, rijwielinrichtingen en dat alles in een

omvang en sortering, welke deze inrichtingen plaatsen naast die in de grote steden. Laren neemt een bijzondere plaats in tussen de Gooische dorpen. Sedert Mauve ons Laren's schoon op het doek toverde, is dit dorp de woonplaats van vele schilders geworden. Er worden daar 's zomers tentoonstellingen gehouden, die telkenjare door Amerikaanse en Engelse kunstkopers worden bezocht; er is dus bepaald een soort 'markt'. Ook treft men hier, vooral langs de hoofdwegen naar de naburige dorpen, de nieuwe villabouw aan.

Blaricum en Huizen hebben nog grotendeels hun oud uiterlijk bewaard. Bijzonder aan te bevelen is het dwalen in Blaricum tussen die oude huisjes. 't Is hoogst pittoresk. Zeer belangrijk is in Huizen de haven met haar talrijke botters, en de hellingen voor het visserijbedrijf in 't rond. Ook echter in deze beide dorpjes vindt men weer langs de hoofdwegen naar de naburige dorpen de nieuwe villabouw.

Muiden en Naarden zijn oude stadjes, tevens moderne vestingen. Als stadjes zijn ze typisch Hollands, vooral Naarden. Oude lindes en zindelijke straatjes, zindelijk: rijstebrij kan men er van eten. 't Zijn stukjes historie en daarom vooral voor gezelschappen met kinderen, uiterst interessant. Muiderberg heeft vele pogingen gedaan om een mededingster van haar meer voorspoedige zusterdorpen aan de Noordzee te worden en het geeft die pogingen nog niet op. Veel wordt er gedaan, door vreemden en inwoners; bij de bezoeker wekt dit alles onmiddellijk het idee van onderlinge concurrentie. Het plaatsje ligt overigens uiterst lief aan zee.

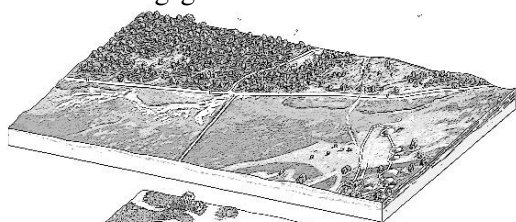
's-Graveland, het jongste van de Gooise dorpen, ligt nog even rustig en bedaard tussen weiden en sloten als een eeuw geleden. 't Is een enig Hollands plaatsje om er een middag of morgen door te brengen. Trouwens, de omstandigheden stellen hier enge grenzen aan een uitbreiding. Voor een meer uitvoerige beschrijving en aanwijzing van bijzonderheden raadpleegt men verder de tekst.

Zoals 't altijd gaat met grote gebeurtenissen, is er niet één oorzaak, die aanleiding gaf tot het ontstaan van deze reusachtige villaparken; er zijn er meerdere. In de eerste plaats wel de ondervinding van geneeskundigen, dat een hoge, droge zandbodem voor iedereen gezonder is als woonoord, dan lage, waterachtige streken. Voor veel mensen zelfs is hij alleen geschikt. Bovendien is 't wonen buiten voor iedereen beter dan in de stad. 't Klimaat van 't Gooi is dus volgens de hedendaagse opvatting van de geneeskundigen uitstekend. Maar ook drijven hoge belastingen vele Amsterdammers naar 't Gooi. Ook lokt de omgeving door haar natuurschoon, dat overal in de onmiddellijke nabijheid valt te genieten. Daarom dient

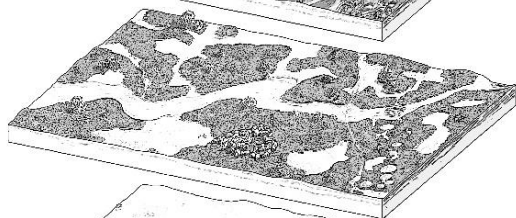
er ten zeerste op gelet te worden bij het vaststellen van nieuwe bouwplannen, dat dit natuurschoon zoveel mogelijk gespaard blijft. En, is eenmaal een stroom ontstaan, dan trekt ze vele weifelende watertjes mede en vormt zo de grote vloed.

Indië zendt jaarlijks vele Hollanders naar huis met welvoorziene buidel of ruim pensioen, bang voor malaria; 't Gooi kent geen malaria. Zo werd 't Gooi voor vele aanzienlijken de woonplaats. Mogelijk werd dit alles eerst door de aanleg van de Hollandse IJzeren Spoorweg, waarvan de opening met grote plechtigheid plaats had op de 10e Mei 1874.

Ontwikkelingsgeschiedenis van het Gooise landschap in 8 stadia;

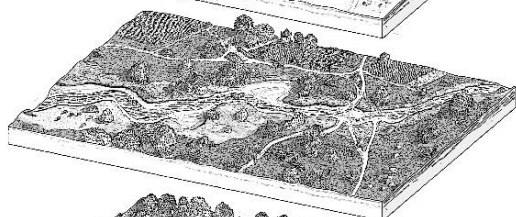
Thans
recreatielandschap
't Gooi

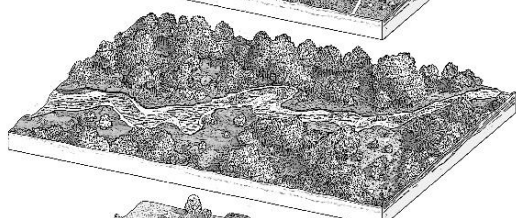
19^e eeuw
Open heidelandschap

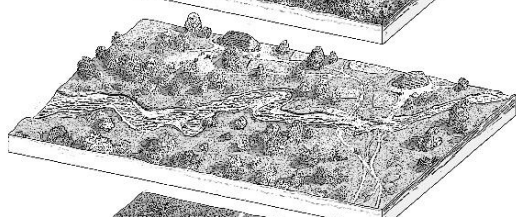
Middeleeuwen
Open overstoven
heidelandschap

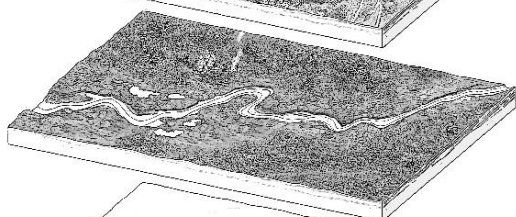
15-16^e eeuw
Akkerbouwlandschap

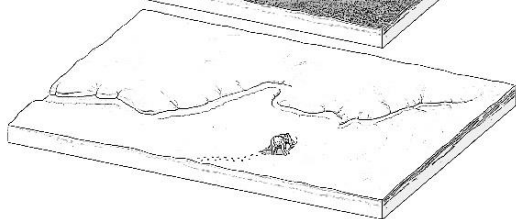
0-15^e eeuw
Boslandschap

Neolithicum
Boerenlandschap

Pleniglaciaal
Toendralandschap

IJstijd
Arctisch landschap

GESCHIEDENIS.

Reeds eeuwen voor onze jaartelling verhief het Gooi zich boven de zee en vormde een soort schiereiland van de Veluwe, waarmee het door een betrekkelijk smalle zandrug verbonden was, die tot aan de Rijn doorloopt en in de heuvels tussen Darthuizer- en Heimenberg eindigt. De hoogste waterstand van de zee bleef beneden de hoogte van de Gooise gronden, die zich van 10-32m.+A.P. (de Laarderberg) verheffen. Door die ligging was het aangewezen als woonplaats voor de oudste bewoners van het midden van ons land. Het uiterlijk van die landstreek moet geweest zijn ongeveer zoals nu nog de heide is tussen Hilversum, Bussum en Laren, bezaaid met hogere en lagere heuveltjes, zonder enige cultuur, omkranst door eeuwenoude, ondoordringbare bossen. De gehele middeleeuwen door, tot in de nieuwere tijden, bestond er van deze wouden een reusachtig overblijfsel, het Gooier Bos, dat meer dan 300 morgen groot was. Het strekte zich uit ten zuiden van het tegenwoordige Hilversum, tot aan de zuidgrens van het Gooi en reikte zijwaarts tot aan de Vuursche en de Egelshoek. De Eikbosserweg en de Bosdrift ontleen er hun namen aan. Door slecht toezicht en willekeurig vruchtgebruik werd het woud zeer verwaarloosd. Wel werd nu en dan een onderzoek ingesteld, zo b.v. in 1563, toen Mr. Christiaan de Waert van IJperen, lid van de Hoge Raad van Mechelen, Gemachtigde van wege het Grafelijk bestuur, met de Baljuw en burgemeester van Hilversum, zich naar het Zuid-Westeinde van het bos begaven, en aldaar een verschrikkelijke verwoesting constateerden. Toch nam de vernieling hand over hand toe, zodat in het eerste begin van de 17e eeuw van het gehele Gooier Bos niets meer te vinden was. De laatste bomen hebben, volgens zeggen, gediend voor de bouw van het Stadhuis te Naarden. (1601). Zo was het uiterlijk van het Gooi, toen het tot woonplaats strekte aan de eerste bewoners van het midden van ons land. De vele grafheuvels en haardsteden, die ten zuiden van Hilversum en aan de Vuursche zijn gevonden, strekken tot bewijs, dat daar éénmaal een volksstam zijn woonplaats had gevestigd. Volgens onderzoekingen moet dit geweest zijn in de eerste eeuw van onze jaartelling. Men heeft vele haardsteden en grafheuvels geopend en daarin stenen gereedschappen en urnen gevonden, o.a. een bouwsteen van ongetwijfeld Romeinse oorsprong. De meeste van die overblijfselen liggen thans in 's Rijksmuseum voor Oudheden te Leiden. Met de grote volksverhuizing vestigden de Saksers hier hun woonplaatsen; hun nagedachtenis leeft nog voort in vele oude plaatsnamen. Zij

bezaten het land in gemeen eigendom; op dezelfde weiden graasde aller vee, uit dezelfde bossen haalden zij hun hout. Tot op onzen tijd is dat gemeen bezit in stand gebleven, hoewel er van tijd toch botsingen ontstonden, tussen dit oude recht met het huidige. In de laatsten tijd echter, vooral in 1904, is hieruit een brandende kwestie ontstaan, onder de naam: Recht der 'Erfgooiers', die tegenwoordig door de Regering is beslist. Vóór 968 werd Naarden, of liever Oud Naarden, dat ten N.O. van de tegenwoordige stad lag, gesticht door keizer Otto de Grote. In dat jaar was graaf Wichman in bezit van Naerdincklant". Deze graaf Wichman was een afstammeling van Adalric, hertog van de Elzas, die in 690 overleed. De Frankische koningen waren gewoon, na veroveringen aan hun legeraanvoerders stukken van het veroverde gebied ten geschenke te geven. Waarschijnlijk kwam 'Naerdincklant', na een strijd met de heidense Friezen, op die wijze in het bezit van Wichman. Hij oefende tegelijkertijd gezag uit in de Elzas, in Hameland, op de Veluwe en in Naerdincklant, 't latere Gooi.

Zijn oudste dochter, Luitgarde, voelde een neiging in zich voor het kloosterleven en daarom liet Wichman op een heuvel tussen Emmerik en Zevenaar a/d Rijn voor haar een klooster bouwen. Dit klooster is de beroemde en rijke Abdij van Elten geworden en heeft bestaan tot aan de Franse revolutie. Zijn rechten over het Gooi en nog andere bezittingen schonk Wichman reeds dadelijk bij de stichting van het klooster aan zijn dochter, welke schenking door de keizer werd bevestigd. Begin 13e eeuw schonk de toenmalige Abdis van de Abdij van Elten het land in leen aan de heren van Aemstel, die er dikwijls met hun gevolg vertoefden. Hoe ver de kust zich toen uitstreckte kan men enigszins bepalen naar de oude overlevering, volgens welke men 's morgens bij het uitdrijven van het vee, de koeien op het eiland Marken kon horen loeien. De heren van Aemstel breidden hun macht voortdurend uit, zodat de rechten van de Abdij dreigden verloren te gaan, toen het huis Aemstel viel en 'Naerdincklant' weer aan zijn vroegere bezitster viel. In 1280 stond de Abdis Gudela deze bezitting, op voorstel van de Utrechtse Bisschop, af aan graaf Floris V van Holland, tegen een zekere uitkering, behoudens de rechten van de graaf van Aemstel. Bij diens gehele onderwerping aan graaf Floris in 1286 kwam het land in het volle bezit van Holland. Alleen behield de Abdis het Maarschalksambt en de Koptienden aan zich. Sedertdien is het Gooi Hollands gebleven. Bekend is het, hoe de moedige Gooiers in 1296, helaas tevergeefs, die ongelukkige graaf bijstonden.